

מבואותי מזהרין

קמא

דף קא.

עם

ביאור חברותא
ללימוד בעיון

תורה קב

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מח גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר
(ה"מ שמו שמוח)

ליקוטי

כי האמת עתיד להתקיים, דהיינו כשיבא אליהו ומשיח ע"ש. וכאשר יבא אליהו ובימינו יושע יהודה וישראל [א], אזי יקויים **שפת אמת תכונ** [ב]. וירחק המקורבין בזרוע עד עכשיו שהוא בשקר, ויקרב המרוחקין בזרוע שהם בחי' אמת. וזה לרחק המקורבין ולקרב המרוחקין, היינו לרחק השקר ולקרב האמת, כי ארז"ל (שבת קד) שקר מקרבין מיליה ואמת מרחקין מיליה, והבן [ג]. והנה אליהו יבא לרחק השקר שהוא מבחי' הנחש הנקרא **ארור** [ד], והנחש הביאה מיתה לעולם, והשינה הוא אחד מששים במיתה (וברכות נז): וכיון שבמ"ש מתחיל התגלות אליהו, נדחה השקר שהיא הנחש, לכן קשה לישן. כי אמרו רז"ל (קידושין מט:): עשרה קבין שינה ירדו לעולם, תשעה נמלו עבדים. ועבד הוא בחי' [ה] **כנען עבד עבדים**, והוא בחי' **ארור** [ו] בחי' הנחש. וכיון שבמ"ש הוא בחי' התגלות אליהו, ונדחה בחי' הנחש שהוא בחי' **כנען עבד עבדים**, נדחה ה"ששינה שירדה לעבדים. וע"כ **אליהו** בנימי **בן** היפך בחי' עבד: ועוד כי אם אין דעת הבדלה מנין (ירו' ברכות פ"ה [ז]) נמצא שבמוצאי שבת שיש הבדלה הוא בבחי' דעת כי אם אין דעת וכו'. וע"כ קשה לישן, כי השינה הוא הסתלקות הדעת:

קיה [ח] **כשלומד** איזה דבר טוב לפרש הדבר בלשון

אשכנז שמכין [י] (והוא טובה להעולם). והענין, כי כל צדיק הדור הוא בחי' משה שהוא בחי' משיח, כמ"ש (בראשית מט) **עד כי יבא שילה** היינו משיח. ושילה בני' משה (כ"ג), וע"כ קראו התנאים אחד לחבירו משה כמ"ש [יא] משה שפיר קאמרת. וכשמחדש דבר בתורה, אלו הדברים של היהודים הם בבחי' משה משיח, כמ"ש בזוהר (וישב דף קצב ע"ב) **ורוח אלקים** [יב] דא רוחא דמשיח, **מרחפת על פני המים** היינו התורה. וזהו שאמרנו, כי ה"החדושי תורה שמחדש, הם בעצמם בבחי' משיח, כי שם רווחו מרחפת. והיינו **רוח פיו** [יג] רוח ממללא [יד]. ואמרו חז"ל [טו], כי משיח סביל"ט מרעין עבוד כל ישראל, כמ"ש (ישעי' נג) **והוא מחולל מפשעינו**. בכך כל צדיק הדור הוא ג"כ סובל יסורין בשביל כלל ישראל להקל מעליהם, כי הוא בבחי' משיח כנ"ל. וכתוב בזוהר (תצא ד' ר"פ) **והוא מחולל מפשעינו** דאיתעביד חול בגנייהו. וזהו דסביל מרעין. והיינו מה שאמרנו שצריכין לפרש הדבר בלשון שמכין [יז], כי על ידי זה נעשה בבחי' חול. כי כשמפרש בלשונו הוא דרך חול לערך גודל קדושת הדברים במקומן, כפי מה שיצאו מפי הצדיק בגבחי מרומים. ועל ידי זה הוא **מחולל דאיתעביד חול**. ובבחי' זו סביל מרעין לכפר על ישראל, אך כל זה הוא **מפשעינו** דייקא, כי מחמת פשעינו אין אנו משיגין הדברים רק בדרך חול כנ"ל [יח], והוא סביל מרעין. אך לבני"ג אנשים הרמים אינם צריכים לזה, כי הם משיגים הדברים כמות שהם כמו שיצא מהצדיק:

קיט [יט] (שבת יב) **הנכנס** לבקר את החולה בשבת אומר

יכולה היא שתרחה. כי כשאדם צריך לרחמים, השי" שולה לו

קיו קיה קיט קכ קכא

רחמנות, שהוא ירחם על אחר, ועי"ז מרחמין עליו. כמשארז"ל (שבת קנא ע"ב) כל המרחמין"י על הבריות מרחמין עליו, וכמ"ש (דברים יג) **ונתן לך רחמים ורחמך**. ומדת הרחמנות תלוי בדעת, מי שיש לו דעה יש לו רחמנות. כי כעם שהיא היפך הרחמנות, הוא מחמת כסילות, כמ"ש (קהלת ז) **כעם בחיק כסילים ינוח**. וע"כ ארז"ל (ברכות לג) כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו כי אם אין בו ה"דעה אין בו רחמנות, כי **כעם בחיק כסילים ינוח**. על כן אסור לרחם עליו, כי כל המרחם מרחמין עליו כנ"ל, אבל אם אין בו רחמנות אסור לרחם עליו.

נמצא זה החולה שצריך לרחמים, צריך שיהיה לו רחמים על אחרים, וזה תלוי בדעת כנ"ל. ושבת היא"י בחינות דעת, כי כל ימות החול כתיב (במדבר יא) **ישמו העם ולקמו בשמותא כמו** שכתוב בזוהר (בשלח ד סג), אבל בשבת נמשך הדעת לכל אחד [כא]. וזה שאומרין המבקרים להחולה, יכולה היא שתרחה, היינו שהשבת שהוא בחינות דעת, יכולה שתרחה, לשון נוכח, היינו שתרחה אתה, שיהיה לך רחמים על אחרים, על ידי הדעת שיש לך מבחינות שבת. וכיון שיהיה לך רחמים, בוודאי ירחמו עליך מן השמים, כי כל המרחם וכו' כנ"ל:

קך [כב] **הענין** מה שצריכין לנמוע להצדיק ולא די בספרי

מוסר. ל'מפורש בתורה (שמות יז) **ויאמר ה' אל משה כתב זאת זכרון כספר ושים באזני יהושע**, כי אף שאמר לו לכתוב כספר, אף על פי כן לא הסתפק בזה, וצוה לו, **ושים באזני יהושע** שידבר עמו פה אל פה. כי העיקר מה ששומעין מפה הצדיק. וכמ"ש במדרש (דברים פ' ג') [כג] על פסוק [כד] **שמע ישראל היום אתה עובר את הירדן וכו'** וז"ל מה ראה לומר להם כאן **שמע** ישראל רבנין אמרי למה הדבר דומה למלך שקידש ממנוא בשני מרגליות אבדה אחת מהן אמר לה המלך איבדת אחת שמרי את השניה. כך קידש הקב"ה את ישראל בנעשה ונשמע, אבדו את נעשה שעשו את העגל אמר להן משה אבדתן נעשה שמרו נשמע הוי **שמע ישראל**. עכ"ל המדרש. וע"כ כשלומד מתוך הספר שהוא בחי' עשי' שהוא בחי' נעשה, אין בזה כח כל כך לעורר אותו, כי ישראל אבדו את הנעשה. אבל כששומע מפה הצדיק הוא בחי' נשמע, שזה הכתר נשאר להם לישראל כנ"ל:

קכא [כז] (תהלים מ) **אז אמרתי הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי לעשות רצונך וכו'**. כשאדם רואה ולומד בספר, ובכל מקום שהוא רואה ולומד, מוצא את עצמו, היינו שלוקח לעצמו מוסר ורואה פחיתותו ושפלותו בכל מקום באיזה ספר שהוא בא ומעייין שם, זה סימן שהפך לעשות רצונו ית'. וזה **אז אמרתי הנה באתי במגלת ספר כתוב עלי**. זה סי' **לעשות רצונך אלקי הפצתי כנ"ל**:

תורה אור
 ירמיהו כג (ו) ב'קיו תלשע יהודה וישראל ישכן לבטח ויהי שמו אשר יקרא יקוק צדקתו: ס
 משלי יב (ט) שפת אמת תפוך לעד ועד אר'געה לשון שקר:
 בראשית ג (יד) ויאמר יקוק אלהים אל הנחש כי עשית זאת ארור אתה מכל בהמה ומכל חית השדה על גחנך תלך וצפר תאכל כל ימי תיך:
 בראשית נח ט (כח) ויאמר ארור נפצון עבד עבדים ית'ה לאמי:
 תורה קיה
 פרשת ויחי מט (ו) לא יסור שבט מיונה וחקק מבין רגליו עד כי יבא שילה שילו ו'לו יקח' עמים:
 בראשית א (ב) ו'הארץ היתה תהו ובהו ותשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים:
 תהלים לג (ו) בדבר יקוק שמים נעשו וברית פיו כל צבאם:
 ישעיהו נה (ה) והוא מחלל מפשענו מד'א מעונתינו מוסר שלומנו עליו ו'חברתו נרפא לנו:
 תורה קיט
 דברים ראה יג (ח) ו'לא ידבק ב'ךף מאומה מן התרם ל'שען ישוב יקוק מתירן אפי ו'גמן לך רחמים ורחמך ו'ור'ך כאשר נשבע לאבותי: קהלת ז (ט) אל תבטל ברוחך ל'כעס כי כעס ב'חיק כ'סילים ינחת:
 במדבר בהעלתך יא (ח) ש'טו ה'עם ו'לקטו ו'טתנו ב'רמים או ר'כו ב'מד'קה ו'בש'לו ב'פ'ריו ו'צ'טו אתו ע'גות ו'ת'ה ט'עמו כ'טעם ל'שד ה'ש'מן:
 תורה קכ
 שמות בשלה יז (יד) ו'יאמר יקוק אל משה כתב זאת זכרון בספר ו'שים בא'זני יהושע כי מ'חה א'מ'חה א'ת ו'כר ע'מל'ת מ'ת'ת ה'ש'מים:
 דברים עקב ט (א) ש'מע י'שראל א'ת'ה ע'בר ה'יום א'ת ה'י'רדן ל'ב'א ל'ר'שת גו'ים גו'לים ו'צ'מ'ים מ'פ'ך ע'רים ג'ל'ת ו'ב'צ'רת ב'ש'מים:
 תורה קכא
 תהלים מ (ח) אז א'מ'רתי ה'נה כ'אתי ב'מג'לת ס'פר כ'תוב ע'ל'י: (ט) ל'ע'שות ר'צו'נך א'ל'הי ת'פצ'תי ו'ת'ר'ת'ך ב'תו'ך מ'ע'י:
 תהלים לג (ו) לא יסור שבט מיונה וחקק מבין רגליו עד כי יבא שילה שילו ו'לו יקח' עמים:
 בראשית א (ב) ו'הארץ היתה תהו ובהו ותשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת על פני המים:
 תהלים לג (ו) בדבר יקוק שמים נעשו וברית פיו כל צבאם:
 ישעיהו נה (ה) והוא מחלל מפשענו מד'א מעונתינו מוסר שלומנו עליו ו'חברתו נרפא לנו:
 תורה קיט
 דברים ראה יג (ח) ו'לא ידבק ב'ךף מאומה מן התרם ל'שען ישוב יקוק מתירן אפי ו'גמן לך רחמים ורחמך ו'ור'ך כאשר נשבע לאבותי: קהלת ז (ט) אל תבטל ברוחך ל'כעס כי כעס ב'חיק כ'סילים ינחת:
 במדבר בהעלתך יא (ח) ש'טו ה'עם ו'לקטו ו'טתנו ב'רמים או ר'כו ב'מד'קה ו'בש'לו ב'פ'ריו ו'צ'טו אתו ע'גות ו'ת'ה ט'עמו כ'טעם ל'שד ה'ש'מן:
 תורה קכ
 שמות בשלה יז (יד) ו'יאמר יקוק אל משה כתב זאת זכרון בספר ו'שים בא'זני יהושע כי מ'חה א'מ'חה א'ת ו'כר ע'מל'ת מ'ת'ת ה'ש'מים:
 דברים עקב ט (א) ש'מע י'שראל א'ת'ה ע'בר ה'יום א'ת ה'י'רדן ל'ב'א ל'ר'שת גו'ים גו'לים ו'צ'מ'ים מ'פ'ך ע'רים ג'ל'ת ו'ב'צ'רת ב'ש'מים:
 תורה קכא
 תהלים מ (ח) אז א'מ'רתי ה'נה כ'אתי ב'מג'לת ס'פר כ'תוב ע'ל'י: (ט) ל'ע'שות ר'צו'נך א'ל'הי ת'פצ'תי ו'ת'ר'ת'ך ב'תו'ך מ'ע'י:

1 לא ידוע מתי והיכן נאמרה
 2 בתקפא - פ' חצי מחוק ונשאר רק שני קוין עליין ותחתון
 3 עיין גם שמות רבה יתרו סוף פרשה כו וביפה תואר שם שמקשה משבת פה
 4 דברים ט' א'
 5 בתקפא - ש' נראה ב'
 6 לא ידוע מתי והיכן נאמרה. ושיחה הקשורה לה עיין שיש"ק ח"ו אות רעד.
 7 עיין סנהדרין דף צח. ופרש"י שם זוהר ויקהל דף ריב.
 8 בתרלז - סבול
 9 עיין שארית ישראל לרבי ישראל דב בר מווילדניק שער הזמנים שבוטת מאמר ג'. עוד טעם שטוב לפרש בלשון אשכנז עפ"י מה ששמע מרבו מטשערנאביל שגילו לו מן השמים שמסדרין למעלה אבריו של משיח בלשון לע"ז.
 10 הוא מחולל מפשעיו, פי שהצדיק נעשה חול בגלל מלגותיו הגמולות, כי תורת הצדיק היא בחי' הצדיק בעצמו ובגלל פשעיו ליהיט מלגותיו הגמולות אנו לייכים לפעם נדכיו והוא סובל מזה שמולתים אותו לבחי' פיש וחול בחי' נטולת התורה לשון עלה טבל ונבלה כלפי מלגת תורתו כפי שאמר אהיה, ואלעפ"כ הוא טובה לעולם כי רק עי"ז אפשר שיכנסו נדכיו לגל העולם לתקנם.
 11 בדפור' ותרלד ומתורלו - לגבי
 12 לא ידוע מתי והיכן נאמרה
 13 בתרלז - המרחמין, בדפור' ובתרלז - המרחם
 14 מתרצו - דיעה
 15 גם בדפור' ותרלז - היא, ומתורלו - הוא
 16 בתקפא - ברגר - ש' נראית ב'
 17 עיין תורה יז תנינא שם מבאר שזוכים לדעת ע"י השמחה של שבת

18 * ירמיהו כג ו'
 19 מתרצו - יקויים
 20 משלי יב יט
 21 עיין פל"ח
 22 * בראשית ג' יד
 23 * בראשית ט' כה
 24 * שם
 25 בדפור' ותרלד ומתורלו - השינה
 26 בסוף הלכה ב'
 27 לא ידוע מתי והיכן נאמרה
 28 מהרה"ת בתקפא
 29 * זוהר בראשית כה: כז:
 30 * שבת קא:
 31 בראשית א' ב'
 32 מתרצו - החידושי
 33 * תהלים לג ו' [עיין גם איוב טו ל]
 34 * תרגום על הפסוק נפש חיה בראשית ב'

18 * ירמיהו כג ו'
 19 מתרצו - יקויים
 20 משלי יב יט
 21 עיין פל"ח
 22 * בראשית ג' יד
 23 * בראשית ט' כה
 24 * שם
 25 בדפור' ותרלד ומתורלו - השינה
 26 בסוף הלכה ב'
 27 לא ידוע מתי והיכן נאמרה
 28 מהרה"ת בתקפא
 29 * זוהר בראשית כה: כז:
 30 * שבת קא:
 31 בראשית א' ב'
 32 מתרצו - החידושי
 33 * תהלים לג ו' [עיין גם איוב טו ל]
 34 * תרגום על הפסוק נפש חיה בראשית ב'

מאמר מה שצריכין לנסוע לצדיק מספח"ק ליקוטי מוהר"ן

זמן ומקום אמירת התורה
לא ידוע

פתיחה

הקב"ה קידש את עם ישראל בשני כתרים של שמחה, ששם בראשם כשאמרו "נעשה ונשמע". והמדרש אומר שבחטא עשיית העגל אבדנו את כתר ה"נעשה". ומבאר רבנו שזה גרם שקשה שיהיה לנו התעוררות לעבודת ה' מלימוד מוסר מהספר, כיון שהכתב הוא בחי' עשיה. ועל כן צריכים אנו לשמור על מה שנשאר לנו, דהיינו כתר ה"נשמע" שהוא ההתעוררות מדברי מוסר ששומעים מהצדיק. ועל כן צריך להודרו מאד לנסוע לצדיק הדור בכל הזדמנות כדי לשמוע מפיו דייקא דברי מוסר והתעוררות לעבודת ה'.

ליקוטי הלכות

ח"מ הלכות מתנה הלכה ה אות י' – וזהו בעצמו בחינת מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה במדרש ומבא בדברינו שפטר הנעשה אבדו ישראל וכתר הנשמע נשאר להם, כמו שמבאר על פסוק ועתה ישראל שמע אל וכו', הינו כנ"ל, כי פטר הנעשה אבדו בעונותינו, כי אין אנו יכולין לקיים שום מצוה בשלמות, כי אף על פי שאנו מקיימין המצוות גם בגלות, אבל אין אנו יכולין לקיים שום מצוה בשלמות הראוי, כי כמה מצוות אי אפשר לקיים בגלות כמו קרבנות וכו' ואפלו המצוות שמקיימין אינם בשלמות הראוי וצריכין יגיעה גדולה לקיים איזה מצוה כראוי. אבל פטר הנשמע, שהוא בחינת תפלה שעקרה בחינת רצון ובטול וכו' הנ"ל, זה אי אפשר לקח מישאל בשום אופן, כי איך שהוא אף על פי כן רצוננו וקספנו חזק ותקוף מאד מאוד לשוב לה' יתברך בכל עת וכמו שכתוב, מה תעירו ומה תעוררו את האהבה עד שתחפץ (ועין במקום אחר מזה בהלכות ערב הלכה ג) וכמו שכתוב כי ענה כמות אהבה קשה כשאל קנאה רשפיה רשפי אש שלהבתיה מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה ונזהרות לא ישטפה וכו'. שקל זה נאמר על רשפי שלהבת תבערת הלב לה' יתברך בעמקות פנימיות רצונו, שאפלו הקטן שבקטנים במדרגה התחתונה מאד בוער לבו לה' יתברך עד אין סוף. ועל כן פטר הנשמע לא אבדו ישראל, ועל כן על ידי בחינת הנשמע בחינת רצון, בחינת תפלה וכו', אנו משלימין כל המצוות, כמו שאנו אומרים קדם כל מצוה, יהי רצון מלפניך כאלו קימתיה בכל פרטיה ודקדוקיה וכגוונתיה וכו', הינו כנ"ל, כי עקר קיומנו על ידי הרצון שהוא בחינת נשמע וכו' שעולה עד אין סוף, כי גם במדרגה התחתונה מאד יכולין לכסוף עד אין סוף אחר שבכר גלו לנו הצדיקי אמת השגות כאלה שיש תפלה ה' שהוא בחינת סתרי נסתרות בחינת חסד וצדקה הנעלם ונסתר מאד.

עוד שם אות טט – וזהו בחינת ועתה ישראל שמע אל החקים – שהוא גם כן בחינת נשמע, כמו שאיתא במדרש על זה במשל שהביא שם (ומבא בדברינו במקום אחר (סימן קר, שהביא מדרש על הפסוק שמע ישראל היום את העובר את הירדן. שרמז להם שכתר נשמע לא אבדו עין שם).

ח"מ הלכות מתנה הלכה ד' השמטות – נמצא שעקר הנשמע, בחינת דבקות ובטול ורצון וכו'. ועל כן אין השטן יכול להביא רק עד אחד שהוא החמה בחינת תורה, דהיינו הפגמים של כל אחד שפגם על ידי מעשיו, כי פטר הנעשה אבדו ישראל. אבל אין סומכין על עד אחד והולך להביא הלבנה והיא מתפשית, כי פטר הנשמע נשאר לישראל מחמת שרצונם וכסופם אי אפשר לבטל לעולם, כי הכל חפצים לראות את שמו. וכמו שכתוב: מה תעירו ומה תעוררו וכו' עד שתחפץ. כי הרצון הוא עד אין סוף, ועל כן אינו יכול למצא את הלבנה, כי מתפשית מאד, כי פנימיות הרצון הטוב של כל אחד מישאל נעלם מהכל מאד. וזהו בעצמו מה שכתוב במדרש רבה שפטר הנשמע נשאר, כי הנעשה הוא בקטנות גדול מעצם הירידה בגלות בחינת ותרד פלאים. אבל הרצון בוער עד אין סוף ועל כן אומרים בכל המצוות, כאלו קימתיה בכל פרטיה וכו'. ובשביל זה בעצמו צריכין שני עדים שהם מבררין האמת והאמונה, כי בכל מקום שיש שני ישראלים הם בבחינת נעשה ונשמע וכו', כי בכל אדם ובכל דרגא יש בחינת נעשה ונשמע ואף על פי שאבדו הנעשה בודאי נשאר הרשימו, כי הלא גם עתה אנו עושין ומקיימין כל המצוות רק שהוא בקטנות וכו' כנ"ל. ועל כן שנים נאמנים לעולם, כי על ידם נבנית האמונה כנ"ל. ואז בתוך שהלבנה מתפשית תוקעין בשופר, כי על ידי הדבקות והרצון הנ"ל נתחזקין ונתעוררין קולות השופר קול עז קול שופר חזק מאד לחזק הכל בעזות דקדושה ואז הקדוש ברוך הוא עומד מכסא וכו'. חסידים הראשונים היו שוהין שעה אחת קדם התפלה בדבקות ורצון הנ"ל ואחר כך מתפללין ופועלין בקשתם עד שנעשה בחינת תורתו. ועל כן תכף חוזרין ושוהין כדי לעשות מהתפלה בחינת תורתו וכן לעולם. ועל כן היתה תורתן משתמרת. ועל כן מסמנים התפלה תמיד, יהי לרצון אמרי פי, הינו התפלה והגיון לבי, בחינת הדבקות הנ"ל. ועל כן אומרים אחר

שיחות

אין

קושיות

א. מה שצריכין לנסוע להצדיק ולא די בספרי מוסר – צ"ע הרי מהצדיק שומעים לא רק דברי מוסר? ומדוע לא אומר שצריכין לשמוע מהצדיק ולא די בלימוד מספרו? ונראה כיון שמבאר לקמן שעי' העגל אבדו את

ליקוטי	תורה קב	מוהר"ן	קא.2
			ההתעוררות לעבודת ה' מהלימוד מהכתב, משמע שכאן בפרט מדבר מדברי המוסר של הצדיק שכששומע מפיו מתעורר יותר מהלימוד מספרי מוסר, רק צ"ע משמע שמצד המוסר הכתוב, אין הבדל בין המוסר של רבנו הכתוב למוסר הכתוב בספרים אחרים.
ב.			ושים באזני יהושע. הטעם לזה מבאר רבנו כי ישראל אבדו את הנשמע כמבואר במדרש וצ"ע הרי יהושע לא חטא בעגל ולא היה שם כלל אלא למרגלות ההר, ומדוע איבד את הנשמע?
ג.			צ"ע הרי מבואר בוזהר שישראל לא עשו את העגל, אלא הערב רב, ואם חטאו זה רק בבחי' הנשמע ולא בנעשה.
ד.			כתוב זאת זכרון וכו' ושים באזני יהושע צ"ע מדוע לא אומר ושים באזני ישראל? מדוע כל כך חשוב שיהושע תהיה לו התעוררות מיוחדת למחות את עמלק, יותר משאר ישראל. והרי זה נאמר אחרי שיהושע כבר נלחם בעמלק, ולא מצינו עוד מלחמה בעמלק אצל יהושע.
ה.			אבדתם את הנעשה שמרו על הנשמע – צ"ע הרי מבואר בשבת פח. דרש רבי סימאי וכו' וכיון שחטאו ישראל ירדו ק"כ מלאכים ופירקום הרי מפורש שאבדו את שני הכתרים, ולא רק את נעשה. עיין שם שוטנשטיין הערה 38 ועי"ש בשם הטור וצורר המור שבאמת זו היתה הטעות מצידם שסברו כן ולכן הורידו רק כתר אחד ועל זה אמר להם הקב"ה עם קשה עורף אתה הורד עדיך מעליך שכיון שנשאר רק נשמע, בלא נעשה הרי חכמתו מרובה ממעשיו וציין שם לשפת אמת (כי תשא תרמב א). עוד תירוץ עיין יפה תאר על שמות רבה כו ט' – ז"ל ושמא יש לומר כי לענין הכתרים אבדו את שניהם, אבל לענין הדביקות בה' לא הפסידו נשמע.
ו.			צ"ע "נעשה ונשמע" עיקר המעלה היא במה שהקדימו נעשה לנשמע, דהיינו שמוכנים לעשות אפילו בלי לשמוע ולהבין. (כמבואר שם/בד"ה מי גילה לבני רו זה שמלאכי השרת משתמשין דכתיב עושה דברו לשמוע בקול דברו) ומדוע ע"י העגל אבדו את ההקדמה? וצ"ל כיון שלמעשה הוכיחו שלא מוכנים לעשות רצון ה' אפילו אחרי ששמעו, כ"ש לפני.
ז.			בשבת פח. מבואר שבאמירת נעשה ונשמע זכו לשני כתרים, משמע שתי מעלות, וצ"ע הרי מבואר שם שהיא מעלת ההקדמה של הנעשה לנשמע וא"כ היא רק מעלה אחת? ונראה כי נשמע היא לא מעלה בלי ההקדמה, שהרי נשמע לבד לא עמ"נ לעשות אינה מעלה. וכן הנעשה אם הוא אחרי שאני שומע ומבין שכך ראוי לעשות אין בו מעלה כלכך. אבל ע"י ההקדמה אזי שתייהן מעלה עצומה גם בפני עצמן, דהיינו עצם הלימוד מצוות וטעמן בלי שיהיו סיבת הקיום, ועצם קיום המצוות לא בגלל שמבין.
ח.			קידש הקב"ה את ישראל בנעשה ונשמע – צ"ע הרי נעשה ונשמע ישראל הכלה נתנה להקב"ה החתן. וקדושיהם הם דווקא כשהחתן נותן לכלה, לקנות הסכמתה? נראה שנעשה ונשמע היא ההסכמה בחי' ביטול אליו ית', וכביאור הר"ן/ו שאשה עושה עצמה כהפקר לגבי החתן ועי"ז הוא מכניסה לרשותו. והקניין היה כנראה הכתרים שנתן להם. או אולי ה"נעשה ונשמע" היה כמו נתינה לאדם חשוב שקבלתו היא נתינה, כמו כלה שנתנה מתנה לחתן חשוב, מתקדשת בכבוד שקבלה שהסכים לקבל ממנה. כך גם ישראל נתנה להקב"ה "נעשה ונשמע" וקיבל דבריהם והאמין להם עד שע"ז הסכים לקדשם, וזה כבוד גדול לישראל.
ט.			אם הקב"ה קידש את ישראל בכתרים שנתן להם, צ"ע מה הם הכתרים? ראה מהרש"א (שבת פח.) שהם כתר תורה וכתר כהונה. וראה תורה כב שהם הרצון לקיים את המצווה והקיום של המצווה, אבל בגמ' (שם/ו) מבואר שהם שמחה על ראשם. ורבנו מבאר כאן שהכתרים הם התעוררות לעבודת ה' מהכתב ומהשמיעה מהצדיק. וכנראה זה בעצמו שמחה על ראשם שגורם השמיעה והלימוד.
י.			מבואר שנעשה ונשמע הם מה שנתנו ישראל להקב"ה, והכתרים קבלו שנים, אע"פ שהיו יכולים לקבל כתר אחד על שניהם. וכן מבואר במדרש שאבדו את הנעשה ונשאר להם נשמע. וצ"ע מבואר בשבת פח. שהכתרים הם שמחה על ראשם, ולכאורה זה דבר אחד. ובפשטות נראה שאבדו את השמחה שע"י קיום

³ שבת דף פח. – אמר רבי אלעזר בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן מי גילה לבני רו זה שמלאכי השרת משתמשין בו דכתיב (ותהילים קג-כ) ברכו ה' מלאכיו גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו ברישא עושי והדר לשמוע א"ר חמא ברבי חנינא מ"ד (שיר השירים ב-ג) כתפוח בעצי היער וגו' למה נמשלו ישראל לתפוח לומר לך מה תפוח זה פריו קודם לעליו אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע ההוא צדוקי דחזייה לרבא דקא מעיין בשמעתא ויתבה אצבעתא דידיה תותי כרעא וקא מיין בהו וקא מבען אצבעתיה דמא א"ל עמא פויזא דקדמיתו פומייכו לאודנייכו אכתי בפחותייכו קיימיתו ברישא איבעי לכו למשמע אי מציתו קבליתו ואי לא לא קבליתו א"ל אנן ודף פח: דסיגין בשלימותא כתיב בן (משלי יא-ג) תומת ישרים תנחם הנך אינשי דסגן בעלילותא כתיב בהו (משלי יא-ג) וסלף בוגדים ידם:

⁴ ר"ן נדרים דף ל. – כיון שהתורה אמרה כי יקח איש אשה ולא אמרה כי תלקח אשה לאיש לא כל הימנה שתכניס עצמה לרשות הבעל ומש"ה אמרי' בפ"ק דקידושין (דף ה) דאי אמרה היא הריני מאורסת לך אין בדבריה ממש אלא מכיון שהיא מסכמת לקדושי האיש היא מבטלת דעתה ורצונה ומשוי נפשה אצל הבעל כדבר של הפקר והבעל מכניסה לרשותו.

⁵ שבת דף פח. – וכיון שחטאו ישראל ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה ופירקום שנאמר (שמות לג-ו) ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב א"ר חמא בר' חנינא בחורב טענו בחורב פרקו בחורב טענו כדאמרן בחורב פרקו דכתיב ויתנצלו בני ישראל וגו' א"ר יוחנן וכולן זכה משה ונטלן דסמיך ליה ומשה יקח את האהל אמר ר"ל עתיד הקב"ה להחזירין לנו שנאמר (ישעיה לה-י) ופודיו ה' ישובון ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם שמחה שמעולם על ראשם. עב"ל הגמ'. וראה בזה גם תנא דבי אליהו זוטא פ"ד.

המצוות¹⁷, ונשאר בידם שמחה ע"י לימוד תורה. ולפי רבנו משמע שאבדו את השמחה בה' גם ע"י הלימוד תורה ומוסר מהספר ונשארה על ראשם רק שמחת הנשמע, היא שמחה בה' ית' והתעוררות לעבודת ה' ע"י שמיעת מוסר מהצדיק.

יא. אבדו את נעשה שעשו את העגל – ובשבת פח. אמר רבי סימאי שכשאמרו נעשה ונשמע באו ס' רבוא מלאכים וקשרו לכל אחד שני כתרים וכיון שחטאו ירדו ק"ב מלאכי חבלה ופירקום שנאמר (שמות לג ו') וינצלו בני ישראל את עדים מעליהם – משמע שבכתרים של נעשה ונשמע קדשם הקב"ה וכיון שחטאו נטלם בחזרה וצ"ע היכן מצינו שכלה המזנה צריכה להחזיר את הטבעת שהתקדשה בה הרי היה מעשה קנין קדושין ולא התבטל מעצמו, עד שיתן לה גט כריתות, וכיון שרגע אחד חל הקנין הטבעת שלה לגמרי. היתכן שהחטא גילה על הקדושין שלא חלו כלל מעיקרא? הרי מבואר בפסוקים (ישעיה נ' א' ובמלבי"ם שם) שלא בטלו הקדושין¹⁸.

יב. כבר למדנו בתורה יט¹⁹ ותורה כ'²⁰ ותורה יג'²¹ ותורה קצב²² שהשמיעה מהצדיק פועלת הרבה יותר מהלימוד מהספר. וא"כ מה הוסיף כאן במה שמבאר עוד חסרון בלימוד מהספר? הרי אדרבה לפי הביאור

¹⁷ ראה תורה ה' כמה קשה להכלל בשמחת ה', ע"י קיום המצוות.

¹⁸ שמות פרק לג (ד) וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו ולא שתו איש עדין עליו: (ה) ויאמר יהוה אל משה אמר אל בני ישראל אתם עם קשה ערף רגע אחד אעלה בקרבך וכליתיך ועתה הורד עדיך מעליך ואדעה מה אעשה לך: (ו) ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב: (ז) ומשה יקח את האהל ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה וקרא לו אהל מועד והיה כל מבקש יהוה יצא אל אהל מועד אשר מחוץ למחנה:

כל הפרשיה הזו צריכה לימוד הרי בגמ' מבואר שמלאכים נטלו מהם את הכתרים ומאי הורד עדייך? ומאי ויתנצלו?

ועיין שפתי כהן (מתלמידי הארי"ל) – ויתנצלו בני ישראל את עדים וגו'. – ולפי המדרש העדי הוא שם המפורש, זה לשונו (שמות רבה נ"א, ח') רבי שמעון אמר כלי זין נתן להם שהיה שם הגדול חקוק בו וכל הימים שהיה בידם לא היה מלאך המות יכול לשלוט בהם, שנאמר חרות על הלוחות חירות ממלאך המות, אמר רבי פנחס הכהן בר חמא בשם רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אמר הקב"ה אם יבוא מלאך המות ויאמר למה נבראתי אני אומר לו אם בראתיך על העכו"ם בראתיך לא על בני למה שעשיתי אותם אלהים שנאמר (תהלים פ"ב, ו') אני אמרתי אלהים אתם וגו', ובמדרש איכה (פתיחתא כ"ד) תנא רבי שמעון בן יוחאי כלי זין היה להם לישראל בסיני והיה שם המפורש חקוק עליו וכשחטאו ניטל מהם הדא הוא דכתיב ויתנצלו בני ישראל וגו', כיצד ניטל מהם רבי איבו ורבנן רבי איבו אמר מאליו היה נקלף ורבנן אמרי המלאך היה יורד ומקלפו. וכן בשמות רבה (עיי' פרקי רבי אליעזר פרק מ"ו) זה לשונו רבי אלעזר בן ערך אמר כשירד הקב"ה על הר סיני ליתן תורה לישראל ירדו עמו ששים ריבוא של מלאכי השרת כנגד ששים ריבוא של ישראל ועטרו לישראל כתר של שם המפורש וכשהיו לובשים אותו השם היו טובים לפני הקב"ה כמלאכי השרת וכיון שעשו אותו מעשה אמר להם הקב"ה הורד עדיך מעליך, באותה לילה ירדו ששים ריבוא של מלאכי השרת וכל אחד לקח מה שנתן להם ונמצאו ערומים שלא מרצונם, שנאמר ויתנצלו, וינצלו אין כתיב אלא ויתנצלו. לכל המדרשים הם נטלוהו או נקלף מאליו, אם כן למה אמר הורד עדיך והם לא הורידוהו אלא ניטל מהם בעל כורחם הוא דמשמיא מיהב יחיבי מישקל לא שקלי, לזה אמר הורד כלומר במעשים שעשית כאילו אמרת טול מה שנתת לי, אמר במדרש (ילקוט רמז תתקס"ד) שכולם עתיד הקב"ה להחזירם לישראל שנאמר (ישעיה מ"ט, י"ח) כי כולם כעדי תלבשי וגו', ואומר (שם נ"ב, ו') לכן ידע עמי שמי:

¹⁹ אבל הרד"ק הקשה מירמיה ג' ותירץ דקאי העשרת שבטים בלבד. ועיין מצודות דקאי על כל ישראל אבל על תנאי שאם ישונו יתבטל מעיקרא.

²⁰ תורה יט (אות א) כי קשה להעולם: על מה צריך לנטע להצדיק לשמע מפיו, הלא אפשר לעיין בספרים דברי מוסרי אף באמת הוא תועלת גדול, כי יש חלוק גדול בין השומע מפי הצדיק האמת בעצמו ובין השומע מפי אחר האומר בשמו; מכל שכן פשוט מפי שומע מפי השומע, כי יורד בכל פעם מדרגא לדרגא רחוק מפי הצדיק. וכן בין השומע מפי הצדיק למעין בספר הוא חלוק גדול ביותר: (אות ב) כי צריך לזכור את הפנים, שייכול כל אחד לראות את פניו בפנים שלו כמו במראה, עד אשר בלא תוכחה ובלא מוסר יתחרט חברו תכף על מעשיו, רק ממה שייביט בפנים שלו, כי על ידי שייביט בפנים שלו יראה את עצמו כמו במראה, איך פניו משקע בחושך:

²¹ תורה כ' (אות ד) וזהו החלוק בין הלומד מתוך הספר ובין השומע מפי החכם עצמו, כי השומע מפי החכם עצמו, בודאי נתקשר נשמתו עם נשמת החכם בשעת תפלתו פנ"ל, ויש לזה האדם חלק בבואר הנה, כי על ידי התפלה נתוסף קדשה למעלה, וכל תפלה היוצאת מהרבה נשמות היא מוספת קדשה למעלה ומעוררת ביותר לב העליון פנ"ל, ולב העליון שופך מימי הבאור ביותר הכל לפי רב אנשים, פן יותר קדשותו, בבחינת (תהלים כ"ב): "ואתה קדוש יושב תהלות ישראל" על ידי תהלות ישראל נתוסף קדשותו; גם כל אלו האנשים העומדים בשעת הדרוש, נכנע רשעתם על ידי הטוב שבחכם הדורש, ולפי ההכנעה, פן נכנעים האויבים, הינו הקלפות השוכנים סביב לב העליון, בבחינת (חזקאל ה'): "זאת ירושלים שמתיה בתוך הגוים", והיא לב, בבחינת (ישעיהו מ'): "דברו על לב ירושלים":

²² תורה יג (אות ב) וזה בחינות התגלות התורה של לעתיד לבוא, כמוכא בזהר (ג), שלעתיד יתגלה אורייתא דעתיקא סתימאה; כי עקר קבלת התורה על ידי השכל, שהוא משה משיח, כמו שפתיב (משלי בא): "עיר גברים עלה חכם". ומי שיש לו בחינת משה משיח, יוכל לקבל תורה, ויכול להמשיך הארת התורה ללמד שאר בני אדם; פי התגלות התורה בא מיחודא דקדשא בריהו ושיכנתה, כמו שפתיב (שם א): "שמע בני מוסר אביו" וכו' אביו דא קדשא בריהו, הוא, ואמרו דא פנסת ישראל (זהר יתרו פה. פינקס ריג); ויחודם על ידי העלאת נפשות ישראל בבחינת מיין נוקבין, והחכם יכול לקח הנפשות ולהעלותם בבחינת מיין נוקבין, בבחינת (שם יא): "ולקח נפשות חכם", ועל ידי היחוד הזה נולד התורה; ובשעולה החכם עם הנפשות, בבחינת עיר גברים עלה חכם, על ידי זה "יירד עז מבטחה": (אות ג) ונפש זה בחינת רצון, שכל אלו בני אדם הבאים לחכם הדור, כל אחד ואחד יש לו איזהו רצון, והצדיק לוקח כל הרצונות ועולה עמהם, ואחר כך "יירד עז מבטחה", בבחינת (חזקאל א): "וזהחיות רצוא ושוב"; רצוא בעליות הנפשות, ושוב בחזרת הנפשות, עם התגלות התורה.

²³ תורה קצב – ...נמצא זה שמקבל דבור מפי הצדיק מקבל פניו ושכלו ונשמתו, ונחנק ונצטיר בדעתו דמות דיוקנו של הצדיק שהוא הפנים והשכל והנשמה; אף שצריך לשמור משכחה, כי שכחה משכחת הכל ממנו, הינו כל מה שצטיר בדעתו מהדבור פנ"ל, על ידי השכחה נשכח ועובר ממנו כל הנ"ל, ואפלו אם יכתב הדבר בספר לזכרון בשכחה מתגברת, נופל בחינת השכחה גם על הספר

שם השמיעה מהצדיק היא מעלה גם אם לא היינו מאבדים את הנעשה. בתורות יג' כ' מדבר מהמשכת תורה שהצדיק צריך את קהל השומעים לעלות אותם מ"ן ועי"ז מבטל הרע שבהם, ומוריד תורה. אבל בתורה יט' שהשמיעה עם ראית פני הצדיק מעוררת יותר. ובתורה קצב מהשכחה שחלה על דברי הצדיק כשלא שומעים מפיו. וכאן מחדש רבנו סיבה שהלימוד מוסר מהספר אינו דומה לשמיעת מוסר מהצדיק שכיון שע"י עשיית העגל אבדנו את הנעשה לכן הלמוד בספר לא מעורר כל כך. ואולי בזה יתורץ סיבת השכחה שמדבר עליה בתורה קצב.

יג. וצ"ע לפי המבואר כאן שהכתב ירד לעשייה משמע שהשומע מחברו ששמע מהצדיק זה כן מעורר כי לא ירד לעשייה. נראה שלפי המבואר כאן אמנם זה כך, אבל יש סיבה אחרת המבוארת בתורה קצב שאינו כך.

יד. צ"ע האם הסיבה שלא התירו לכתוב תורה שבע"פ, כי מפה לפה אפילו אחרי כמה דורות זה עדין נשמע ולא נעשה שאבדנו?

טו. מה שאמרו חז"ל בערובין נד.י² כי חיים הם למוציאיהם ולמדו מכאן שצריך להוציא דברי התורה בפיו דייקא, דהיינו ללמוד בקול ולא בהרהור ואפילו לא בלחש. צ"ע האם לפי רבנו כאן, הטעם לזה כי אע"פ שלומד מהספר שהוא בחי' כתב, בחי' נעשה שאבדנו, אפשר קצת לתקן זאת ע"י שקורא בקול ועי"ז קצת עולה לבחי' נשמע.

טז. מבואר כאן שהשמיעה מהצדיק גדולה מהלימוד מהכתב דהיינו ראייה. וצ"ע הרי בגמ' (ר"ה כה:) אמרו לא תהא שמיעה גדולה מראייה. ועוד שמהספר אפשר ללמוד ולחזור וללמוד, אבל שמיעה מהצדיק היא פעם אחת, אם הצלחת להתרכז. נראה שהשמיעה מהצדיק ע"י אמונה והתקשרות כראוי גורמת שדברי הצדיק יעוררו מאד ולא רק את הלב אלא גם את הנשמה.

יז. שמע ישראל היום אתם עוברים וכו'. המדרש שואל מה ראה לומר להם כאן שמע ישראל? וצ"ע מה הקושיא. ונראה שהיא שאלה רק כדי לעורר לשמוע את התירוץ.

יח. צ"ע כיון שגם במשל וגם בנמשל הקב"ה קידש את ישראל בנעשה ונשמע משל לשתי מרגליות וישראל אבדו אחת מהן, מדוע בנמשל משה אומר להם אבדתם אחת מהן שמרו על השניה הרי הקב"ה צריך לומר להם זאת. עיין הביאור בפנים עפ"י פשוטו של מדרש ועפ"י ביאור רבנו.

יט. ע"י עשיית העגל פגמו בנעשה – צ"ע הרי גם פגמו במה ששמעו בסיני לא תעשה לך. ומדוע לא נפגם עי"ז גם הנשמע?

כ. אבדתם את הנעשה ע"י עשית העגל. מבאר רבנו שעל כן אין התעוררות ממוסר כתוב, כמו משמיעה מהצדיק, נמצא שיש כאן ג' בחי' עשייה, וצ"ע הקשר ביניהם? דהיינו נעשה ונשמע, ועשית העגל, והתעוררות מלימוד בספר. כיצד עשיית העגל גרם לאבד את ה"נעשה" ועי"ז לאבד את ההתעוררות מהלימוד בספר?

כא. כיון שאבדו את הנעשה אבדו את ההתעוררות ממה שירד לעשייה – צ"ע הרי ההתעוררות היא התפעלות הלב שהיא גשמיות, ומדוע לנשמע יש יותר כח מהנעשה לעורר את הלב להתפעלות. ואולי כי הכלל כל הגבוה יותר יש בכוחו לרדת נמוך יותר. דהיינו שאת השכל אפשר לפרנס גם מהכתב, אבל את התפעלות הלב דווקא מהקול שבדבורו של הצדיק.

הקדמה

רבנו מבאר כאן מדוע יש עניין לשמוע מוסר מהצדיק הדור מפיו דווקא ולא מספיק ללמוד בספרי מוסר. בכלליות עניין החשיבות לנסוע לצדיק, שזה יסוד עבודת ה', ועל זה עיקר המניעות, חוזר אצל רבנו הרבה

הנכתב, הינו כשחט ושלום, נפטר החכם שחדש הדבור, ואז מתגבר בחינות שכחה בבחינות (תהלים ל"א): "נשכחתי כמת מלב", ואז שורה שכחה אפילו על ספר הנכתב: **ויש עצה לזה לציר לפניו דמות דיוקנו של החכם בשעת הלמוד כשלוּמדין דבריו כמובא בירושלמי (שקלים פ"ב): שצריך לציר בשעת הלמוד באלו התנא עומד לפניו, כי בהספר של החכם נרשם ונצטר שם דמות החכם, כי אלו הדבורים והאותיות הנרשמים ומצירין בהספר, הם שכל החכם ונשמתו ובהינות פניו, נמצא ששכלו ונשמתו ופניו שהוא דמותו ממש הוא באלו האותיות והתבות, על כן נמצא בכל ספר וספר דמות דיוקנו של החכם שחדש אלו הדבורים, כי כפי דמותו דהיינו שכלו ונשמתו ופניו של החכם, כן נצטרין האותיות בספר, כי אם היה להחכם דמות אחר הינו שכל ופנים ונשמה אחרת, היה מחדש ומציר אותיות אחרים בהספר, כפי השכל שהיה לו שהוא דמותו, נמצא שיש בכל ספר דמות דיוקנו של החכם: **ובשואבה לזכרון לזכר דברי החכם כמו שאמר החכם. או על ידי מה שחוזר מאה ואחת פעמים, שעל ידי זה זכרו, אז כשאומר זה הדבר בשם החכם, נצטר לפניו דמות דיוקנו של החכם, והרי הוא כאלו אמרו החכם בעצמו, אף שיהיה הזכרון באמת בכח הזכרון, שאז נחקק בדעתו דמות דיוקנו ממש כנ"ל:****

² עירובין דף נג. – ברוריה אשכחתייה להווא תלמידיא דהוה קא גריס בלחשיה (ודף נד.) בטשה ביה אמרה ליה לא כך כתוב ערוכה בכל ושמורה אם ערוכה ברמ"ח אברים שלך משתמרת ואם לאו אינה משתמרת תנא תלמיד אחד היה לרבי אליעזר שהיה שונה בלחש לאחר שלש שנים שכח תלמודו תנא תלמיד אחד היה לו לרבי אליעזר שנתחייב בשריפה למקום אמרו הניחו לו אדם גדול שמש אמר ליה שמואל לרב יהודה שינא פתח פומיך קרי פתח פומיך תני כי היכי דתתקיים ביך ותוריך חיי שנאמר כי חיים הם למצאיהם ולכל בשרו מרפא אל תקרי למצאיהם אלא למוציאיהם בפה.

פעמים, כגון מעשה מרב ובן יחיד בספורי מעשיות, ובכשתים עשרה תורות/י²³ בליקוטי מוהר"ן. וגם העניין שלא מספיק ללמוד את דברי הצדיק מהכתב או מחבר אלא דווקא מפיו של הצדיק כבר ביאר כמה פעמים כגון תורה יט ותורה יג ותורה כ' ותורה קצב/י²⁴.

המיוחד לתורה שלנו הוא הביאור שמבאר רבנו טעם לזה שאין כל כר/י²⁵ התעוררות לעבודת ה' מדבורי מוסר שלומד מהספר, כמו מוסר ששומע מפי הצדיק. כי מבאר על פי מדרש רבה שלפני מתן תורה אמרו ישראל נעשה ונשמע וקבלו שני כתרים, ומשמע מרבנו שמכוחם היה לנו התעוררות לעבודה"ש גם ע"י לימוד מוסר בספר וגם ע"י שמיעת מוסר מהצדיק ובחטא עשיית העגל אבדנו את כתר ה"נעשה", ועל כן קשה שיהיה לנו התעוררות לעבודת ה' מלימוד מוסר מהספר, כיון שהכתב הוא בחי' עשיה.

בגמרא מבואר שלעת"ל תחזור השמחת עולם על ראשם, מבואר שהכתרים שקבלו ישראל ע"י הנעשה ונשמע שאמרו, הם שמחה קדושה בה' ית', ולפי רבנו כאן אפשר שהם שני כתרי שמחה והתעוררות לעבודת ה' ע"י לימוד מוסר מהספר וע"י שמיעה מהצדיק.

ובחטא העגל אבדנו את הנעשה על כן צריכים אנו לשמור על מה שנשאר לנו, דהיינו כתר ה"נשמע" שהוא ההתעוררות לשמחה גדולה בה' ית' ע"י דברי מוסר ששומעים מהצדיק. ואולי אפ"ל טעם שמשמע בגמרא שנאבדו שני הכתרים,

ועל כן צריך להזדרז מאד לנסוע לצדיק הדור בכל הזדמנות כדי לשמוע מפיו דייקא דברי מוסר והתעוררות לעבודת ה'. (אע"פ שמהצדיק הדור מקבלים הרבה יותר, נראה שהנושא כאן הוא דייקא ההתעוררות מדברי המוסר שלו)

עד כאן ההקדמה

*

תורה קך [טז]

הענין מה שצריכין לנסוע להצדיק ולא די בספרי מוסר.

זה "מפורש בתורה (שמות יז) בפסוק יד/י²⁶ שכתוב מיד אחרי מלחמת עמלק ברפידים/י²⁷, שם יצא יהושע להלחם בעמלק ונצחו, ועל פי הדבור לא הכרית אותם אלא רק החליש אותם, ואז ויאמר ה' אל משה

²³ ראה תורה יט אות א. תורה סו אות ד'. עיין תורה עב. תורה עה. תורה קב. תורה קג. תורה קפה. תורה קפת. תורה מה תנינא. תורה מז תנינא. תורה צד תנינא. וכן משמע גם בתורה קצב. ותורה ה תנינא אות טו.

²⁴ תורה קצב שכששומע מפי הצדיק מקבל פניו שכלו ונשמתו של הצדיק ונחקק בדעתו דמות דיוקנו וכו', אבל אם יכתוב הדבר בספר לזכרון השכחה מתגברת, ולא זוכה לזה. והעצה לזה לצייר לפניו דמות דיוקנו של החכם בשעת לימוד דבריו כאילו הוא עומד לפניו. ע"ש.

²⁵ בליקוטי הלכות מתנה ד' בהשמטות (הובא לעיל) מבאר שאע"פ שאבדנו את הנעשה אבל נשאר רשימו ממנו ועל כן עדיין זה אפשרי אבל יותר קשה.

²⁶ לא ידוע מתי ותיכן נאמרה

²⁷ בתקפא - פ' חצי מחוק ונשאר רק שני קוין עליון ותחתון

²⁸ שמות פרק יז (יג) וַיְהִי־לִשְׁמֵעֵלֹנִי הַיְהוֹשֻׁעַ אֶת עֲמֶלֶק וְאֶת עֲמֹלֵי חֶרֶב: (יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה כָּתֹב זֶאת זִכְרוֹן בְּסֵפֶר וְשִׂים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי מָחָה אֶמְחָה אֶת זִכְרֵ עֲמֶלֶק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם:

רש"י - (יג) ויחלש יהושע - (תנחומא) חתך ראשי גבוריו ולא השאיר אלא חלשים שבהם ולא הרגם כולם מכאן אנו למדים שעשו ע"פ הדבור של שכינה: (יד) כתב זאת וזכרון - שבא עמלק להזדווג לישראל קודם לכל האומות (מכילתא): ושים באזני יהושע - המכניס את ישראל לארץ שיצוה את ישראל לשלם לו את גמולו כאן נרמז לו למשה שיהושע מכניס את ישראל לארץ: כי מחה אמחה - לכך אני מזהירך כן כי חפץ אני למחותו:

חזקוני - ושים באזני יהושע - שהרי התחיל במצוה וימסור ספר זכרון זה לשופט הבא אחריו לזכרון ובענין זה ימסרנו שופט לשופט ספר זכרון זה עד שיעמוד מלך לישראל ויהיה לזכרון ולא יתמהו על מה אמחנו. ואין לפרש ושים באזני יהושע להלחם הוא בעמלק שהרי לא נלחמו בו ישראל עד שאול. את זכר עמלק - לפי שאלופי אדום ואילי מואב וכנען ופולשת נבהלו מגאולת מצרים וזה שמע הכל ובא ממקום רחוק להלחם עמיהם ולא פחד מהקב"ה.

ספורנו - (יד) כתוב זאת זכרון בספר. פרשת זכור: ושים באזני יהושע. ושים איזה זכרון באזני יהושע, וזה עשה משה בבנין המזבח ובתפלתו אז, ובמה שאמר כי יד על כס יה: מחה אמחה את זכר עמלק.

²⁹ רפידים היא החניה האחרונה לפני שבאו להר סיני. ומיד כשהגיעו לרפידים כתיב בפסוק ב' "וירב העם עם משה". וכתיב (שם ד') "עוד מעט וסקלונני". ואזי כתיב (שם ו') והכית בצור ויצאו ממנו מים ושתה העם. וכתיב (שם ז') ויקרא שם המקום מסה ומריבה על ריב ישראל ועל נסותם את ישראל. וכתיב (שם ח') ויבא עמלק וילחם בישראל. ומשה שולח את יהושע צא והלחם בעמלק, והיהת עת צרה גדולה כאשר ירים משה ידו גבר ישראל וכאשר יניח ידו גבר עמלק, ואזי כל ישראל חזרו בתשובה לסמוך רק על ה', ונצחו את עמלק אבל (שם יג) יהושע נצטווה להמית רק את גבוריו ולהשאיר את החלשים. ואזי (בפרק יט פסוק ב') באו כל ישראל להר סיני באיש אחד בלב אחד,

כתב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע, פרש"י בשם המכילתא שיכתוב בספר שעמלק היא האומה הגרועה מכל האומות. ושים באזני יהושע/כדי שיצוה את ישראל כשיכנסו לארץ שיזכרו לעולם למחות את עמלק כי בזה תלוי תיקון העולם. כי אומה זו ראשית גוים עמלק היא שרש הרע/כא, וגם יצה"ר שבלב כל אחד בא מהשר של עמלק/כב, ואלו הם דברי מוסר שאמר הקב"ה למשה לכתוב בספר התורה לדורות ולשים באזני יהושע, דהיינו תורה שבעל פה שימסור לכל צדיקי כל הדורות שידברו מזה בפה, לגרום התעוררות גדולה לזה, להלחם ביצה"ר, ובעם עמלק שהוא ההתגשמות היצה"ר ע"י הנחשלים במלחמת היצר.

ומדייק רבנו כי **אף שאמר לו הקב"ה למשה לכתוב בספר** את מצוות מחית עמלק, **אף על פי כן לא הסתפק בזה, וצוה לו, ושים באזני יהושע** דהיינו **שידבר עמו פה אל פה** כי התפעלות הלב שע"י שמיעת הדברי מוסר האלה מפי צדיק הדור היא הרבה יותר גדולה מההתפעלות ע"י הלמוד בספר/כג.

ומכאן ראייה למה שאמר בתחילת התורה **כי העיקר** ההתעוררות לעבודת ה' היא **מה ששומעין** דברי מוסר **מפה הצדיק**. אבל מה שלומדים דברי מוסר מהכתוב בספר אין כל כך התעוררות, **וכמ"ש**–וכמו

מכח התשובה שעשו בעת צרה ומכח החלשת עמלק שממילא ע"ז נחלש העמלק בלב. (ובתורה כ' מבאר שהמים ששתו היו בארה של מרים שע"ז מתבטלים כל הקושיות על הצדיק). מיד אחרי שהחלישו את עמלק מצוה הקב"ה למשה (פרק יז יד) "כתוב זאת זכרון בספר ושים באזני יהושע כי מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים", דהיינו "כתב זאת זכרון בספר" שיזכרו לעולם שעמלק הוא האומה הגרועה מכל האומות, "ושים באזני יהושע" כיון שהוא שיכניס את עם ישראל לארץ שיצוה להם לשלם לו גמולו. למחות אותו ואת זכרו לגמרי מהעולם. ומשה רבנו כתב זאת כאן (פסוק טז) כי יד על כס י-ה מלחמה לה' בעמלק מדור דור. ופרש"י שהיא שבועת ה' ית' בכסאו להיות לו מלחמה עולמית בעמלק כי אין כסא מלכותו ית' ואין שם ה' שלם אצלנו עד שימחה זכר עמלק לגמרי מהעולם. ועוד הוסיף משה רבנו לכתוב זאת בסוף פרשת כי תצא "זכור את אשר עשה לך עמלק וכו'", היא פרשת עמלק שאנו קוראים בכל שנה לפני פורים.

^כ צ"ע מדוע באזני יהושע יותר מאזני כל ישראל? וראה אור החיים שם שבמבאר – (יד) ושים באזני וגו' צריך לדעת למה נתייחד מאמר זה ליהושע לבד, ואולי כי לצד שראה יהושע עוצם הכעס עמלק ותוקפו, ולא היה בו כח לעשות בו כליון, אלא שהחלישם לבד, ויש בלבו של צדיק איך לא עשה ה' מה שראוי לעשות ברשע זה, לזה בא ה' להפיג צנתו, וצוה למשה לאמר לו באזנו, פירוש כי הדבר הוא להשיב למה שבלבו של יהושע, ואמר לו כי לא ידאג על הדבר, מחה אמחה וגו', ודבר ה' כאילו כבר היה ותהי' זאת נחמתו, וטעם כפל מחה וגו', אולי שרמו לנו זמנים שימחה בהם, א' בימי שאול, וכנגדו אמר מחה, ב' בימי מרדכי, וכנגדו אמר אמחה, ואחת לעתיד, וכנגדו אמר אמחה, ואחת לעתיד, וכנגדו אמר "מתחת השמים":

וראה גם בפנים יפות כאן – ויאמר ה' אל משה כתוב זאת וגו', יש לפרש לפי מאמר חז"ל [מגילה ז.]. כתוב זאת מה שכתוב כאן ובמשנה תורה, זכרון מה שכתוב בנביאים, בספר מה שכתוב במגילה, יש לומר שלא רצה השי"ת לפרסם זה לכל ישראל, כענין שאמרו וברכות ט ע"ב [ב' ולעיל ג, יד] ויאמר אהיה אשר אהיה וגו' שלא רצה לגלות הגליות כי אם למשה לבדו, וכן בכאן כל מחיית עמלק היה ע"י מלחמות ויסורין, וכן שתייד ע"כ אמר ושים באזני יהושע שיאמר לו בצנעה, ויש לרמוז עוד משום דכתיב [לעיל ג, ג] ושמני ה' לא נודעתי וגו', שמשה זכה יותר מאבות בידיעת אמיתות אותיות השם ראה תמונת אותיות למעלה כדכתיב [במדבר יב, ח] ותמונת ה' יביט, הוא כענין שאחז"ל [מנחות כט.]. גבי מנורה דכתיב וזה מעשה המנורה שנתקשה משה עד שהראה לו הקב"ה באצבעו, והנה משה בתפילתו אף שלא נגמרה עד ביאת משיחנו שיושלם השם בד' אותיותיו מ"מ הוא עצמו זכה, היינו דכתיב ותמונת ה' יביט, ולהיות שאחז"ל [פסחים ג.]. ב' [זכריה יד, טו] ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד, כדכתיב וזה זכרי לדר דר, דהיינו דורו של משיח לכך אמר כתוב זאת זכרון בספר שהוא שלימות השם שהראהו בתפילתו תמונת האותיות בשלימות, ומפר' בוהר כמה פעמים [אחרי מות נח ע"ב] שבחינה זו נקראת זאת, והיינו דכתיב כתוב זאת זכרון בספר ואחז"ל [קידושין עא.]. שחכמים מסרם לתלמידיהם בצינעה ומשה מסרם ליהושע בצנעה, והיינו דכתיב ושים באזני יהושע דלכל ישראל זכרון בכתיבה ולא בפה אבל נתן לו רשות למסרו בצינעה ליהושע תלמידו, כמשאחז"ל [אבות פ"א מ"א] משה קיבל תורה וכו' ומסרה ליהושע:

^{כא} **שהוא שרש הכפירה** בעולם העומד לעומת אברהם אבינו שרש האמונה (תורה יט תנינא), והוא תמצית הרע שיצאה מעשו העומד כנגד יעקב אבינו בחיר האבות. ועל כן התעורר לבוא ממרחק עצום להלחם בישראל ערב מתן תורה. לקרר את העולם מהיראה מישראל ולקרר את ישראל מיראת שמים. וכיון שהוא שרש כל הרע על כן לא יכלו להשמידו כדי שישאר יצה"ר בעולם ומקל להכות בחוטאים ורק באחרית הימים יושמד לגמרי כשהקב"ה יבטל את היצה"ר מהעולם. וכיון שהוא שרש ליצה"ר לא היה אפשר שישראל יבואו למתן תורה כאיש אחד בלב אחד אלא ע"י שיכניעו את עמלק בריפדים, כמבואר שם שקודם מלחמת עמלק כתיב "וירב העם עם משה". וכתוב "עוד מעט וסקלוני".

עוד ראה בזה ביאור העמק דבר (שמות יז יד) מה שכתב שעמלק הוא ראשית גוים השונא את ההשגחה תכלית שגא. וקודם שנולד עמלק היה אמרפל שעמד כנגד אברהם אבינו משום שידעו שעל ידו נעשה עין משפט היינו להוריד השגחה עלינוה ע"פ המעשים. כך מאז יצאו ישראל ממצרים ומוכן היה לקבל את התורה. ע"כ מיד בא ממרחק עצום להלחם בישראל כי הוא ראש לגויים במלחמה בגילוי ההשגחה ע"ש. ועיין גם שיחות מוסר לרבי חיים שמואלביץ שיחה ל"א משנת תשל"א.

^{כב} **נחל קדומים לחיד"א** (שמות יז יד) זכרון בספר ושים באזני. ר"ת זבוב כי הוא מלך עמלק כך כתוב בחידושי גאוני אשכנז בס' רבינו אפרים. ולפי דבריו א"ש משז"ל דהיצר הרע דומה לזבוב כי היצה"ר בא משר של עמלק. וכתוב בס' קרנים דהעוסק בתורה מבטל קליפת זבוב ע"ש. ולכן נרמז זבוב כי אין לו ביטול רק בעסק התורה ושים באזני יהושע דכתיב ביה נער לא ימיש.

^{כג} **וכן מצינו בקבלת התורה** שנאמר מפיו ית' ונכתבו במעשה אלקים בלוחות. ובחטא העגל נשברו הלוחות דהיינו אבדנו את מעשה הכתב – ראה שפת אמת כי תשא [תרמ"ב] שראינו בקבלת התורה היו ב' הבחי'. הדברות ששמענו מפיו של הקדוש ברוך הוא וב"ש. ואח"כ יותן אל משה בכתב. והי' בחי' נעשה ונשמע. דהלוחות מעשה אלקים המה. ולכן כשקלקלו נעשה נשברו הלוחות. אבל בדברות ששמענו מפיו לא נעשה שינוי. והוא בחי' דעת שהוא התקשרות שאי אפשר להינתק לעולם. עכ"ל

וצ"ע את הלוחות מעשה אלקים שבר משה כי האותיות פרחו באויר, כי לא היו להם קיום חזק כמו לקול ה' ית'. אעפ"כ אח"כ נצטווה לעלות לקבל לוחות מעשה ידי משה, להם כן היה קיום.

שאמרו **במדרש (דברים פ' ג')** **כד/כ"ה/כ"ו** **על פסוק [כ"ו/כ"ה]** שאמר משה רבנו לעם ישראל ערב כניסתם לארץ, **שמע ישראל זמן מועט לפני כניסתם לארץ לכיבוש ונחלה, ומזהירם שלא יתלו את הצלחתם לכבוש את הארץ בצדקתם, אלא בזכות אבות ורשעת הגויים. והמדרש מבאר שכבר בתחילת דבריו רמז משה רבנו להם על חטא העגל שהם להפסיד את כתר הנעשה, דהיינו ההצלחה שע"י העשייה, וכמו שפירש להם שם ל"ו. ועל כן הם צריכים להיזהר לשמור על כתר הנשמע שהוא הרצון והתפילה.**

וז"ל – וזה לשון המדרש **מה ראה משה לומר להם כאן לאשמע ישראל?** ומתוך המדרש **רבנין אמרי – חכמים אמרו: משל למה הדבר דומה למלך שקידש מטרונא בשני מרגליות והיא אבדה אחת מהן אזי אמר לה המלך איבדת אחת שמרי את השניה, עד כאן המשל. ומכאן הנמשל: כך קידש הקב"ה את ישראל בנעשה ונשמע, כמבואר בגמרא שע"י שישראל אמרו להקב"ה נעשה ונשמע, שלח מלאכים שיתנו בראש כל אחד מישראל שני כתרים, וזה היה תחת ההר שכפה עליהם הר כגיגית/ל"ו היא החופה/ל"ג, ונעשו כל עם ישראל בני זוג להקב"ה. אלא שאחרי ארבעים יום אבדו את כתר**

^{כ"ד} **מדרש רבה דברים פרשה ג פסקה י – ד"א "שמע ישראל" מה ראה לומר להן כאן "שמע ישראל?" רבנין אמרי למה"ד למלך שקידש מטרונה בשני מרגליות, אבדה אחת מהן, אמר לה המלך איבדת אחת, שמרי את השנייה. כך קידש הקב"ה את ישראל בנעשה ונשמע אבדו את נעשה שעשו את העגל אמר להן משה אבדתן נעשה שמרו נשמע הוי שמע ישראל:**

עיינן שם עץ יוסף וחדושי הרד"ל – שמרו את הנשמע הכוונה לתורה כמ"ש הלואי אותי עזבו ותורתי שמרו שהמאור שבה וכו' (מחזורי למוטב כמבואר בפתיחתא לאיכה רבה אות ב). דהיינו שלדבריהם הנשמע הוא הלימוד תורה גם מהספר, ומה שאיבדו זה הנעשה דהיינו קיום המצוות. ורבנו מחדש שגם הלימוד מהספר הוא בחי הנעשה שאבדנו בחטא העגל. אבל אינו חולק שהמאור שבתורה מחזורי למוטב גם ע"י לימוד מהספר, אלא רק מחדש שהמאור שבתורה כשיומעים מהצדיק מעורר ומועיל יותר.

^{כ"ה} עיינן גם שמות רבה יתרו סוף פרשה כו ובפיה תואר שם שמקשה משבת פח

^{כ"ו} **מדרש רבה שמות פרשה כו פסקה ט ד"א (ירמיה ב' ד') "שמעו דבר ה'" משל למלך שאמר לעבדיו שמרו לי ב' כוסות הללו והיה דיאטריטא (פירש הערוך כ"ל זכיות יקר מאד) א"ל הוי זכיר בהם. עד שהוא נכנס לפלטיין היה עגל אחד שריו על פתח הפלטיין, נגח העבד ונשבר אחד מהם, והיה העבד עומד ומרתית לפני המלך. אמר לו למה מרתית? אמר שנגחני עגל ושבר אחד משני הכוסות, א"ל המלך א"כ דע והזהר בשני. כך אמר הקב"ה שני כוסות מזגתם בסיני "נעשה ונשמע" שברתם נעשה עשיתם לפני עגל, הוזהרו בנשמע הוי "שמעו דבר ה' בית יעקב". עכ"ל המדרש.**

עיינן מהרז"ו כאן שמבאר שמעו דבר ה' בית יעקב וכו' ששם באותו פרק רומז לחטא העגל שבגללו איבדו את הנעשה. וצ"ע שיותר מסתבר שבמילה "שמעו" רמז להם ירמיהו שמעו כי הנשמע עדיין בידיכם. וכך משמע במדרש הנ"ל דברים רבה ג' י' ושם שתק המהרז"ו.

עיינן יפה תאר על שמות רבה הנ"ל מקשה מכאן ומהנ"ל על המבואר בגמ' שבת דף פח. דרש רבי סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים ריבוא של מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע וכיון שחטאו ישראל ירדו מאה ועשרים ריבוא מלאכי חבלה ופירקום שנאמר ויתנצלו בני ישראל את עדים מהר חורב. **מבואר שאבדו את שניהם ולא רק את נעשה. ותירץ ז"ל ושמא יש לומר כי לענין הכתרים אבדו את שניהם אבל לענין הדביקות בה' לא הפסידו נשמע.**

^{כ"ז} דברים ט' א'

^{כ"ח} **דברים פרק ט (א) שמע ישראל אתה עבר היום את הירדן לבא לרשת גוים גדלים ועצמים ממך ערים גדלות ויבצרת בשמים:**

מלבנים – (א) שמע ישראל אחר שהזכיר אותם שבעת הצלחתם בארץ לא יתלו זה בכחם ועצם ידם ולא בהשפעת המזלות והכוכבים, יזכיר אותם על עת שיכנסו אל הארץ ויכבשו ו' עמים [שזה בודאי לא יתלו לא בכחם ולא בכחות טבעיות] שלא יתלו זה בצדקתם, וז"ש אתה עובר היום את הירדן לבא לרשת גוים גדולים וכו' ר"ל שעתה בודאי לא תתלה זה בכח ירך ובגבורתך כי ידעת שבדרך הטבע א"א שתכבשם, אם מצד עצמם שהם גדולים ועצומים, אם מצד ערי מבצריהם ערים גדולות ויבצורות בשמים:

^{כ"ט} **היום אתם עוברים את הירדן – בפסוק כתוב "אתה עובר היום את הירדן", רבנו שינה והקדים תיבת "היום", כנראה כדי להדגיש את מה שרוצה לחדש בפסוק הזה, שמשא אומר להם שמע ישראל היום, תחשבו כאילו זה היום האחרון שאתם יכולים לשמוע ממני.**

ל דברים פרק ט' – (יב) ויאמר ירד אלי קום רד מהר מזה פי שחת עמך אשר הוצאת ממצרים סרו מהר מן הדרך אשר צויתם עשו להם מסכה: (טז) וארא והנה חטאתם לירדן אלהיכם עשיתם לכם עגל מסכה סרתם מהר מן הדרך אשר צוה ירדן אתכם: (כא) ואת חטאתכם אשר עשיתם את העגל לקחתי ואשרף אתו באש ואת חטאתם אשר דק לעפר ואשרף את עפרו אל הנחל הירד מן ההר:

^{כ"א} בתקפא - ש' וראה ב'

^{כ"ב} **שמות פרק יט (יז) ויצא משה את העם לקראת האלהים מן המחנה ויתיצבו בתחתית ההר: פרש"י – (יז) לקראת האלהים – (מכילתא) מגיד שהשכינה יצאה לקראתם כחתן היוצא לקראת כלה וזהו שנא' (דברים לג) ה' מסיני בא ולא נאמר לסיני בא: בתחתית ההר – לפי פשוטו ברגלי ההר ומדרשו שנתלש ההר מקומו ונכפה עליהם כגיגית (שבת פח):**

בשבת פח. מבואר שכפה עליהם הר כגיגית ואמר להם אם לא תקבלו את התורה כאן תהא קבורתכם. וראה שפתי חכמים כאן – (א) וא"ת הא כבר אמרו נעשה ונשמע, כבר תירצו התוס' (שבת פח. ד"ה כפה) דשמא יהיו חוזרין כשיראו האש הגדולה שיצתה נשמתן. ועי"ל דמה שאמרו נעשה ונשמע היינו על התורה שבכתב ומה שכפה עליהן הר כגיגית כדי לקבל תורה שבעל פה. דהא דאנסן הקב"ה לטובתן כדי שלא יסתלק השכינה מעליהם ולא יוכל לשלחם כמו אנוסה דכתיב (דברים כב, כט) ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלח כל ימיו. (מהרא"י):

^{כ"ג} **כך מבואר בפנים יפות שמות לב יט. וכן בפרדס יוסף ויקרא כה לח בשם מדרש תלפיות. ובחבצלת השרון (שמות לב ד') בשם המקנה על קדושיין. אבל עיינן פרדס יוסף (שמות יט יז) – עיינן כתובות (ז ע"ב) ומהרש"א [שם ח"א ד"ה ברכת אירוסין] דחופה הוי השראת שכינה**

הנעשה על ידי שעשו את העגל ואזי אמר להן משה/ל' אבדתן את נעשה שמרו את נשמע הוי- וזה רמז להם משה רבנו כשאמר **שמע ישראל. עב"ל המדרש.** צ"ע כיון שגם במשל וגם בנמשל הקב"ה קידש את ישראל בנעשה ונשמע משל לשתי מרגליות וישראל אבדו אחת מהן, מדוע בנמשל משה אומר להם אבדתם אחת מהן שמרו על השניה? הרי הקב"ה צריך לומר להם זאת. והביאור נראה שבאמת הקב"ה אומר זאת לישראל אלא שאומר זאת ע"י משה רבנו. ומשה רבנו אומר לישראל בכניסה לארץ שמע ישראל וכו'. רמז להם "שמע ישראל!" דעו שרק ה"נשמע" נשאר לכם!!! דהיינו כיון שפגמתם בעשייה אבדתם את ה"נעשה".

דהיינו אע"פ שבהמשך דבריו מזכיר להם את חטא העגל, ועוד חטאים שבגללם אין להם לתלות הצלחתם בצדקתם. אעפ"כ כבר בתחילת דבריו רמז להם משה בשם ה' את הסיבה שאין להם לתלות הצלחתם בצדקתם וכוחם שהרי אבדו את הנעשה שהוא שלימות המעשים. ואולי רצה גם קצת ללמד עליהם זכות ורמז להם שכל החטאים שאחרי העגל, היו כיון שע"י העגל אבדו את הנעשה. אבל עיקר המסר שאמר להם בדברי המוסר הלאה היה דעו כיון שאבדתם את הנעשה לא נשאר להם אלא הנשמע שהוא תפלה לה, על כן עליכם להתחזק בעיקר התפילה ורצונות חזקים. עד כאן ביאור המדרש כפשוטו.

וכאן החידוש של רבנו בתורה הזו, שבאמת משה אומר זאת לישראל בשם עצמו! ודבריו לא מתייחסים לחטא העגל דווקא, אלא לעצם שמיעת הדברי מוסר ממנו. וזהו "שמע ישראל היום" שמע היום דייקא, ממני דייקא.

כי בגלל חטא העגל אבדתם את הנעשה, וע"כ כשלומד מתוך הספר שהוא בחי' עשי' - עשיה שהוא בחי' נעשה, אין בזה כח כל כך לעורר אותו, כי ישראל אבדו את הנעשה. אבל כששומע מפה הצדיק הוא בחי' נשמע, שזה הכתר נשאר להם לישראל כנ"ל : דהיינו שכמה ימים לפני הסתלקותו, אומר להם משה רבנו "שמע ישראל", "היום/ל' עדיין אתם יכולים לשמוע מוסר מפי הצדיק, כי היום אתם עוברים את הירדן", ואני נשאר כאן, על כן ממחר בכניסתכם לארץ לא תוכלו לשמוע ממני, אלא רק ללמוד מהספר, ספר דברים, אבל דעו כיון שבחטא העגל אבדתם את הנעשה, על כן הלימוד מהכתוב בספר לא יעורר אתכם כמו השמיעה מפה הצדיק. על כן שמע ישראל היום, היום דייקא, כי נשארו ימים ספורים שעדיין אתם יכולים לשמוע מוסר ממני.

דהיינו כיון שכל הפרק הזה (דברים ט) מדבר מדברי מוסר שמשם רבנו אומר לישראל, על כן מקדים להם עד כמה חשוב שישמעו זאת ממנו דייקא ולא יסמכו על הנכתב בספר.

עד כאן ביאור חברותא לתורה קב

במשכן וקידושין היא התורה והוא הכסף קידושין, ועיין הפלאה בהקדמה [פתחא זעירא אות ב], ואהבת יהונתן על הפטרות [בדרוש לשבועות ליום ב'], והקדמה לשו"ת בית אפרים (אבן העזר) שהאריכו בזה מאד:

ל' אמר להם משה - צ"ע כי במשל אמר לה הקב"ה. אלא שהקב"ה אומר ע"י משה. אבל לפי רבנו משה אומר בשם עצמו, זו ההזדמנות האחרונה שלכם לשמוע דברי מוסר ממני, אבל בארץ לא יהיה לכם אלא הלימוד בספר וכיון שאבדתם את הנעשה הוא לא יעורר אתכם כראוי.

ל' נראה דלצדיק קתני - שמע היום ואל תדחה למחר, כי היום אתם עוברים את הירדן. זה הפירוש לשעתו בכניסת ישראל ארץ. ועוד פירוש לדורות שמע עכשיו מהרב, דהיינו שהיא אמירה לכל חסיד שמע עכשיו מהרב ואל תסמוך על כך שהדברים יובאו מחר בעלון השבועי, כי בעלון זה כבר כתב וכיון שאבדנו את הנעשה א"א להתעורר מכתב כראוי.